AVTOMOBIL SANOATI KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATIDA EHTIYOT QISMLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Qurbanov Abdulaziz Muzafarovich
Toshkent davlat texnika universiteti

Hozirgi kunda avtomobil sanoati global iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri bo‘lib, uning innovatsion faoliyati ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, mahsulot sifatini oshirish va resurslarni samarali ishlatishga qaratilgan. Ayniqsa, ehtiyot qismlar asosida takomillashtirish texnologik yangiliklarni joriy etish, ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish va avtomobillarning ekologik hamda texnik xususiyatlarini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy avtomobilsozlikda ehtiyot qismlar innovatsiyasini rivojlantirish nafaqat mahalliy, balki xalqaro bozorda ham raqobatbardoshlikni oshirish omillaridan biri sifatida e’tirof etiladi.

Ushbu tadqiqot avtomobil sanoati korxonalarida ehtiyot qismlar orqali takomillashtirish jarayonining ilmiy-nazariy asoslarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo‘nalishlarini aniqlashga harakat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ehtiyot qismlar innovatsiyasi avtomobil ishlab chiqarishning ekologik barqarorligini ta’minlash, xarajatlarni kamaytirish hamda iste’molchilarning talab va ehtiyojlarini yuqori darajada qondirish imkonini beradi. Shu sababli, ushbu mavzuni ilmiy asosda chuqur tahlil qilish va amaliyotga joriy etish muhim strategik vazifalardan biri hisoblanadi.

Avtomobil ehtiyot qismlari sanoatining mustaqil innovatsion faolligi umuman avtomobilsozlik tarmog‘ining barqaror rivojlanishida muhim harakatlantiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. “Innovatsiyalar asosida shakllangan takomillashtirish jarayonlari avvalo avtomobil qismlarini konstruktiv jihatdan puxta isloh etish bilan birga, avtomobilsozlik industriyasining umumiy texnologik darajasini ham yuksaltiradi. AQShlik iqtisodchi olim W. Tapscott fikriga ko‘ra, bunday yondashuvlar global ishlab chiqarish strukturasiga ijobiy ta’sir o‘tkazib, sarmoyadorlar e’tiborini jalb etish, texnologik hamkorlikni kengaytirish va ilmiy-texnik bazani kuchaytirish orqali ijtimoiy-iqtisodiy takomillashuvga xizmat qiladi”

Zamonaviy intellektual texnologiyalar — xususan sun’iy intellekt (AI) va narsalar Interneti (IoT) — avtomobil sanoati istiqbolida ayniqsa muhim o‘rin tutadi. Aqlli navigatsiya tizimlari va avtonom haydash funksiyalari puxta sensorlar, signalni qayta ishlash modullari hamda murakkab dasturiy platformalarni talab qiladi. Bu esa, o‘z navbatida, ishlab chiqarish korxonalarini izchil ilmiy-tadqiqot faoliyatini kengaytirishga undaydi. Ushbu jarayonlar iqtisodiy jihatdan ham sezilarli natija berib, sanoat korxonalarining texnologik yondashuvlariga ko‘ra jahon bozoridagi raqobat kuchini oshiradi, ta’kidlashicha, innovatsion raqobat pirovardida butun xalqaro iqtisodiyotning pirovard samaradorlik ko‘rsatkichlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Atrof-muhit barqarorligiga doir talablar kuchayib borayotgan bir paytda, avtomobil ehtiyot qismlari sanoati ekologik mas’uliyat mezonlariga muvofiq

tarzda o‘z faoliyatini kengaytirishga intilmoqda. Elektr transport vositalari uchun qulay zaryadlash infratuzilmasini rivojlantirish, qayta ishlanadigan materiallardan foydalanish hamda umumiy uglerod izini kamaytirish bo‘yicha amal qilinayotgan siyosatlar nafaqat jahon hamjamiyatining ijtimoiy talablariga mos keladi, balki iqtisodiy jihatdan ham brend imidjini yaxshilash va raqobat afzalligini mustahkamlashga xizmat qiladi. “Germaniyalik iqtisodchi olim S. Kooths yondashuvlariga ko‘ra, atrof-muhitni asrashga qaratilgan texnologik yangiliklar ichki bozorni rivojlantirish va yangi ish o‘rinlarini yaratish bilan birga, global iqtisodiyotning barqarorligiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi”.

Dunyo bozorida avtomobil ehtiyot qismlari savdosi xalqaro iqtisodiy jarayonlar bilan uzviy bog‘liq ravishda o‘sib borayotgani ushbu sohaning iqtisodiy salmog‘ini yanada oshirmoqda. “Bozorga kirish imkoniyatlarining kengayishi, turli davlatlar o‘rtasida investitsion hamkorlikning chuqurlashishi va serqirra kooperatsiya aloqalari sanoat ishlab chiqarishining yanada diversifikatsiyalashuviga turtki beradi. Shuningdek, xorijiy kapitalni jalb etish, mahsulot tannarxini pasaytirish va ilmiy asoslangan kooperatsion loyihalarni amalga oshirish natijasida iqtisodiy samaradorlikka erishiladi. Bu holat, K. Hamada fikriga ko‘ra, butun mintaqa darajasida ijtimoiy farovonlikka olib keladigan tarkibiy o‘zgarishlarni ham keltirib chiqaradi”

Milliy avtosanoatni tizimli takomillashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar O‘zbekistonning “globallashuv jarayonida raqobatbardoshlik” darajasini mustahkamlashga sabab bo‘lmoqda. “Michael Porter” nazariyalariga tayanadigan bo‘lsak, “innovatsion salohiyatni rivojlantirish” sanoatning ertangi kundagi ustuvor mavqeini belgilovchi omil ekanini ko‘rishimiz mumkin.

Shu ma’noda, ehtiyot qismlarga tayanib yaratilayotgan “yangi platformalar” va “takomillashtirilgan texnik dizaynlar” “UzAuto Motors” misolida muvaffaqiyatli sinalmoqda. “Joseph Schumpeter” nazariyasida “innovatsiyalar iqtisodiy o‘sishning tamal toshi” ekani aytilar ekan, bu kabi misollar uning ilmiy g‘oyalarining amaliy isboti sifatida maydonga chiqmoqda.

Ehtiyot qismlar asosida “innovatsion faoliyatni takomillashtirish” jahon avtomobil sanoatida “texnologik yangilanishlar” sur’atini kuchaytirib, “rivojlangan sanoat davlatlari” qatorida O‘zbekistonda ham “barqaror o‘sish” kalit omilga aylanmoqda. Shu tariqa, avtomobilsozlikni yangi bosqichga olib chiqish “ilmiy asosni yuksaltirishga muvaffaq bo‘ldi” va “jangovar raqobat muhiti” sharoitida ham izchil taraqqiyot uchun zarur puxta zamin yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qurbanov A.M. Xorijiy mamlakatlar avtomobil ehtiyot qismlari ishlab chiqarilishida innovatsiyalarni qo‘llash tajribasi. Ta’lim tizimida ijtimoiy-gumanitar fanlar. 2025, №1. 158-164 b.
2. Qurbanov A.M. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatning rivojlanish asoslari. “Sanoat iqtisodiyoti: muammolar va yechimlar” mavzusidagi IV xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, Toshkent-2024, ISBN: 978-9910-9339-4-3, 154-156 bb.